

ESZMETÖREDEK.

RERRICH BÉLA.

Rerrich Béla neve a szegedi építkezések által lett kiváló hangzású. Fiatal korában Petz Samu műegyetemi tanárnak volt asszisztense. Sokáig ingadozott a régi és a modern stílusok között: a háború előtt a székesfőváros számára az Aréna-úton épített bérházcsoportban az új törekvések híve volt, a háború után pedig — nehezen éledő architektúránkban — a közszellem dermedő nyomása alatt eleinte inkább az eklekticizmus felé hajlott. Ilyen szellemenben, Petz stílusához közeledve tervezte mesterének emlék-kútját a budai Szilágyi Dezső-téren, Petz református-templomának tövében. Ekkor a kertművészet terén élhette ki magát szabadabban. Egy ideig igazgatója is volt az Állami Kertészeti Intézetnek és néhány szép kertet tervezett.

A modern építészeti törekvések megerősödésével Rerrich Béla ideje is elkövetkezett. A Klebelsberg Kunó gróf nagyvonalú elgondolása alapján meghirdetett szegedi pályázaton Rerrich Bélának árkádos, klinker téglával burkolt megoldása nyerte meg az első díjat és így ő kapta a megbízást a Fogadalmi-templomot körülvevő egyetemi és egyházi épületeknek egységes tervezésére. Régi hagyományokat az új építészet szellemének tárgyilagosságával, egyszerűségével kapcsolta össze. Festői, nagyvonalú, harmónikus együttest komponált, mint aminőket csak igazán szerencsés építészeti korszakok hoztak létre. Az iparművészeti jellegű részleteket éppen olyan komolyan fogta föl, olyan szeretettel oldotta meg, mint a tiszta építészeti problémákat. Egy sereg iparost nevelt Rerrich Szegeden művésszé, akik megtanulták, hogy miképpen kell egy nagy feladat szellemében összeolvadva eredetinek és egyben harmónikusnak lenni. Magyarországon még alig volt példa arra, hogy tervező és munkatársai ilyen egységes és részleteiben a kézimunka önállóságát hirdető építkezést hajtottak volna végre.

Rerrich Béla ezzel a munkával örökre beírta nevét a magyar építőművészet történetébe. Csak külső jutalma volt ennek a magyar érdemkereszt és régebbi érdemeiért a kormányfőtanácsosság. Nemrég az Angol Építészegyesület is levelező tagjai közé választotta. Egyik legrokonszenvesebb alakja volt a magyar művészettársadalomnak.

(Budapest.)

Ybl Ervin.

TOSCANA SZOBRÁSZATA A QUATTROCENTO-BAN*)

Művészettörténeti monográfiákban irodalmunk éppenséggel nem mondható gazdagnak. Még magyar művészeink egyéniségének és alkotásának monografikus feldolgozása is módfelett fogyatékos. Szakfolyóirataink néhanap szentelnek egy-egy kiemelkedőbb szobrásznak, festőnek, építőművésznek terjedelmesebb tanulmányokat. De a tér szűke itt is takarékosra kényszerít, úgyhogy az ilyen tanulmány ugyancsak messze esik attól, amit monografiának szoktunk tisztelni. Az egyetemes művészettörténet jelentősb szakaszainak vagy korszakalkotó hő-

*) Y b l Ervin: *Toscana szobrászata a Quattrocento-ban*. I. k. 286 l., II. k. 258 l. Lampel R. (Wodianer F. és fiai).

seinek tárgyához mért méltatása meg éppen a riika kivételek közé tartozik. Már csak azért is örömmel kell üdvözlőnünk Ybl Ervinnek, a jeles műtörténésznek és kritikusnak bátor vállalkozását, amellyel nekifogott a renaissance egyik leggazdagabb és legmesszebbre ható korszaka történelmi és elemző megmunkálásának. A két hatalmas kötet, amely Toscana 15. századbeli plasztikájának részletes históriáját adja, gazdag illusztrációkkal, egyaránt számot tarthat a szakkörök megleg elismerésére és a művészetkedvelő művelt közönség érdeklődésére.

Ybl Ervin egy gondosan megkomponált Bevezetés-ben pragmatikusan összefoglalja egész tárgyát, megjelöli követendő módszerét, rámutat a nagy szellemi áramlatok összefüggésére, amelyek Európa és mindenekelőtt Olaszország művészetét kivették a gótikából és megteremtették a renaissance új formavilágát. Már itt a Bevezetés-ben felülrik a szerző két ritka jelessége: az egyik az, hogy igyekszik tárgya művelődéstörténeti mozzanatait is fejtegetéseibe bekapcsolni és ezáltal egyetemesebb, átfogóbb szempontok magaslatára emelkedni; a másik — rajongó lelkesedése hősei és műveik iránt, az a tisztelet, amellyel alkotókra és alkotásokra tekint; a bírálat nála átengedi a szót a hódolásnak, kellemes ellentétül azoknak a műtörténetíróknak, akik vagy hidegszívű anatómusok módjára boncolják a mult nagyjait és remekeit, mintha tetemekkel volna dolguk, nem élő, örökké élő, organikus lényekkel; vagy gáncsoskodásaikkal, kákán csomót kereső hyperkritikájukkal igyekeznek bizonyítani szellemi felsőbbiségüket.

*

A Quattrocento új világ születését hozza, de ez az új világ nem tagadhatja meg közösségét a régivel, mert a szellem története épp oly kevésbé ismer-ugrásokat az épp úgy iriódik az őstől, mint a természet. A közvetlen előd a gótika. Az ő, akitől ered minden művészet és minden tudomány, minden költészet és minden filozófia: az antik. Az újszülött arcán mindkét ő vonásai felismerhetők. De amint az újszülött fejlődik, izmosodik: egyre jobban elhalványodnak ezek az ismerős vonások, kialakul a Quattrocento saját ábrázata; és pedig megvesztegető szépségben és helyenkint tragikusan megrázó erővel. A renaissance kettős értelemben válik szemléletessé és uralkodóvá. Először abban, hogy az ember önmagára, önnönértékére, egyénisége öntudatára eszmél, megszereti ezt a földi világot, amelyet a keresztény középkor vallásos buzgósága siralom völgyének, bűnök poklának, testiség fészkeének bélyegzett volt; másodszor abban, hogy fölfedezi új eszméinek hű, szabatos és elragadó tolmácsát, kifejezőjét az antik művészetben. Tehát egyszerre, egy időben, egyazon szellem ihletésére születik újjá az ember és az antik művészet.

S ahogy az antik művészet önmagának leggazdagabb megteljesedését, legfenségesebb célját, legtisztesebb feladatát az emberi test ábrázolásában látta: akként a renaissance is minden művészi alkotás és alakítás csúcspontjául az akt-ot jelölte meg. Lejárt a kora az elcsenevészedett, kiaszott aszkézistől és bőjtől elgyötört testnek, amelyet jótékony festői és szobrászkezek nehéz leplekkel takartak el, egyrészt, hogy a szemlélt kísértsbe ne hozzák, másrészt, hogy a test természetes fogyatkozásait és töréseit beburkolják. Egész pompájában kibontakozott az emberi, legfőképp a női test meztelen szépsége. És a renaissance legnagyobb művészei alakjaikat akkor is aktban festették meg előbb, ha nem volt szándékuk őket meztelenül ábrázolni: csak így érthették el, hogy a lepel alatt is érezzük a test plasztikáját, az idomok gömbölydedségét, az élő életet magát.

Ily gyökeres átalakulás nem mehet végbe máról holnapra, forradalmi hir-

telenséggel. A Quattrocento-nak vannak jelenségei, amelyek nyilván mutatták az átmenetet a gótikából a renaissance-ba. De a döntő lépés előre, a fejlődés, a haladás irányában megtörtént. És kik az úttörők, az új művészi Credo vallásalapítói? Természetesen a nagymesterek. Azok az alkotó lángelmék, akiket Carlyle a hősök nevével illet. A tizenötödik század toscanai szobrászatának van néhány ilyen hőse. Köztük a legnagyobb Donatello. „Művészetének lényege, a szerző szabatos, lapidáris jellemzése szerint, a természet mennél hívebb, kifejezőbb megközelítése, ezzel kapcsolatban az emberi test szerves felépítése és az öltözk anyagszerűségét, természetes omlását világosan feltüntető ábrázolás“. Donatello realista. Közvetlenül, az ősforrásból tanulmányozza a természetet, az emberi testet; és ezzel megjelöli az utat, amelynek legmagasabb csúcspontjára Michel Angelo fog elérkezni, az emberi test szervikus, sőt bátran tragikusnak nevezhető ábrázolásával.

Donatello mellett áll rangban és hatásban Luca della Robbia, a klasszikus szépség lelkes imádója és formálója. A század második felében jelenik meg a színen Benedetto da Maiano, majd Andrea del Verocchio s végül a Cinquecento titáni triászának legrejtelmesebb, legdrámaibb jelensége, Leonardo da Vinci, akit szerzőnk két okból is kénytelen sommásan tárgyalni; először azért, mert hiszen a Mester egész jelleme, jelentősége, fejlődése a Cinquecento körébe tartozik; másodsor és főképpen azért, mert nincs szobrászi alkotás, amelyet teljesen megnyugtató hitelességgel Leonardo művének lehetne mondani.

A Quattrocento plasztikai művészete ismét méltó helyére állítja az aktot, amint az imént már említettük. De egyttal az arcképet is. A valósághoz hű, minden idealizálástól és stilizálástól ment portrét. Ez pedig szorosan összefügg a kor szellemével, amely a középkor kollektív névtelensége után most hangsúlyozza az egyéniség értékét, tehát felismeri azt a kötelezettségét is a művészeknek, hogy modellje arcának minden különleges vonását, kifejezését, síkjait, bemélyedéseit, redőit, színét stb. tiszteletben tartsa. De az egyéniség más módon is érvényesül már ebben a korban: „Azelőtt a különböző mesterek részletmunkái beleolvadtak a székesegyházak, templomok vagy más monumentális épületek összideájába; most ellenben mindegyikük egyénileg kér szót munkájával“. E téren is megszűnik a szerzők névtelensége, a műhelyek kötöttsége. A mesterek még mindig tanulnak elődeiktől is, úgy éreztük, a gazdagság e kábitó chaosában lehetetlen eligazodnunk. És nagyon hálásak vagyunk Ervinnek, aki ebbe a chaoszba rendet és rendszert tudott belevinni. Ezt értékeljük derék munkájában a legtöbbre. Bizonyosak vagyunk felőle, hogy aki az ő könyvének beható áttanulmányozása után fog Firenzébe ellátogatni, annak nemcsak nagyon kellemes, hanem könnyű és gyümölcsöző munkája lesz az Arnoparti Athénben.

A Quattrocento második félszázadának hősei közül Benedetto da Maiano bennünket magyarországi vonatkozásai révén érdekel közelebről. Vasari, a renaissance nagy műtörténetírója beszéli, hogy Benedetto még Firenzében néhány szép intarziás ládát készített Mátyás király számára és műveit személyesen szállította Budára. A ládákat a hosszú út és nyilván a hiányos vagy hibás csomagolás is megviselte, úgy hogy a művészi dísz lehullott róluk. A mestert annyira felbosszantotta a kudarc, hogy otthagya az intarziás-mesterséget és a szobrászatra adta magát. Sőt Mátyás király rendelkezése mindjárt ott Budán el is készített néhány plasztikai munkát. A csodálatos firenzi Strozzi-palotának és a Strozzi-síremléknek (Firenze, Santa Maria Novella) szintén ő volt ünnepelt szerzője. Szépművészeti Múzeumunk legszebb kincsei közt őrzi Domenico Rosselli Madonnáját és Fiamberti-nek, a Márványmadonnák mesterének Kis Jézus-át. A kor legnagyobb plasztikusa Andrea del Verocchio, egyaránt kiváló művészete elméletében és gyakorlatában, specialista a bronzban, amely ezidőtájt kezdi kiszorítani egyeduralmából a márványt. Piero de Medici síremléke a firenzei San Lorenzo-ban, bronzból öntött Dávid-ja, gyönyörű putto-i, Jézus és Szent Tamás, a firenzei Orsanmichele-ben őrzi halhatatlanságát. De legnépszerűbb és legimpónálóbb műve kétségkívül a velencei Colleoni-lovasszobor, e nemből a művészetek történetének legdicőségesebb jelensége. A műszaki és esztétikai méltatás, amelyben Ybl e remekművet részesíti, könyvének legszebb díszei közé tartozik és nem mondunk róla sokat, ha azt állítjuk, hogy méltó tárgyához.

A kétkötetes művet a sienai kisebb mesterek, Federichi, Urbano da Costona, Vecchietta stb. ismertetése fejezi be. Ybl-nek nemcsak az az érdeme, hogy vonzó és szemléletes képét adja egy gazdag, mozgalmas és nagyhatású korszak művészetének, hanem az is, hogy első forrásokból dolgozik, kitűnően ismeri anyagát és különös gonddal és lelkiismeretességgel kutatta fel a Quattrocento firenzei szobrászatának nem csekély számú magyar vonatkozásait.

(Budapest.)

Sebestyén Károly.

A SZABADVERSRŐL ÉS EGYEBEKRŐL.

Ifju költők matinéján — részletek
egy konferanszból.

Magyarországon az irodalomban minden író fiatal mindaddig, amíg egyszerre csak ki nem derül róla, hogy megülheti születésének ötvenesztendő jubileumát. Egy-egy név és hírnév kialakulásához legalább három évtized (és pedig nem annyira munkásság, mint egyszerűen idő) kell s ha ez a három évtized hiányzik, nagyon könnyen az a meglepetés érheti az író, hogy észreveszi: a közönség esetleg még őrá sem tud és maga is konferansziéra szorul . . .

*

Kétségtelesen okos, tapasztalt, világot és kultúrát nálunk talán jobban is ismerő konzervatív öreg urak nem is olyan nagyon régen oly irappánsan félreismerték annak a nagyszerű költőnek a zsenijét, aki már a halottak élén jár és akinek neve alatt a mai fiatalok megindultak: Ady Endrét. Mi a tehetség, mikor azt látjuk, hogy az irodalom húsz- és negyvenéves baloldali forradalmárjai sokszor teljes jóhiszeműséggel kutyába sem veszik komoly jobboldalaik munkásságát? Mi a te-